

d. Silsile

Silsile sözlükte; birbirine bağlı, birbiriyle ilgili şeylerin art arda dizilerek meydana getirdiği sıra, dizi, soy kütüğü, şecere gibi anlamlara gelir. Tasavvufta terim olarak; bir tarîkatın birbirine icâzet veren şeyhlerin isimlerini ihtiva eden liste anlamında kullanılmış, silsileyi oluşturan isimlerin yazılı olduğu belgeye silsilenâme veya tomar denilmiştir.

Tasavvufta silsilelerin Hz. Peygamber ile başladığı kabul edilir. Geç döneme ait bazı Sünnî tasavvuf kaynaklarında Rasûl-i Ekrem'in ilk dört halîfeden her birine zikir öğrettiği ve bu yolla dört ayrı tarîkatın oluştuğu kaydedilir. Bunlardan Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir ile devam eden silsilelerin zamanla yaygınlık kazandığı, Hz. Ali'den gelen silsilenin Aleviyye, Hz. Ebû Bekir'den gelenin ise Sıddîkiyye (Bekriyye) diye adlandırıldığı

ifade edilir. Tarîkatlarda Hz. Ali'ye ulaşan ve içinde Ehl-i Beyt imamlarından biri varsa o silsileye hürmeten "Silsile-i Zeheb" Altın Silsile denir. Tarîkat silsilelerine bakıldığı zaman Nakşbendiyye hariç diğer tarîkatların silsilelerinin Hz. Ali'den geldiği görülmektedir. (Tosun, 2009, 206-207).

Herhangi bir tarîkatın silsilesini ele aldığımız zaman, iki kategoriden oluştuğunu görüyoruz. Bunlardan birinci kısım, tarîkatın esas kurucusu sayılan ve tarîkatın genellikle adını aldığı zattan, Hz. Peygamber (a.s.)'e kadar olan isnadı teşkil eder. Ancak, bu kısımdaki şahısların hayatına tarihî açıdan baktığımız zaman, bazan bunların birbirleriyle buluşmuş ve görüşmüş olmaları mümkün görünmemektedir. Mutasavvıflar bu durumu "üveysîlik", yani bir şeyhin, kendisinden önce yaşamış başka bir şeyhin ruhanîyetinden feyiz alarak, mânen görüşme yolu ile yetişebileceği şeklinde izah etmeye çalışmışlardır. Ancak, bu meselenin subjektif yönü ağır bastığı için ilmî olarak tespit etmek güçtür. Kanaatimizce özellikle de bu birinci kısım, ananevî olmaktan başka bir değer ifade etmemektedir.

Bu silsilelerde, tarîkatın kurucusundan sonra isnadda yer alan şahıslar için aynı problem söz konusu değildir. Çünkü tarîkatın kurulmasından sonra, şeyh, halifeler yetiştirmekte ve tarîkat canlı bir şekilde devam etmektedir. Bu sebeple de silsilenin tarîkatın kurucusu sayılan şeyhden sonrası, birinciye göre daha sıhhatli ve gerçekçi gözükmektedir.

Bilindiği gibi İslâm kültüründe silsile, başka bir deyişle isnad, Hadis ilmiyle birlikte ortaya çıkmış, orijini tamamıyla İslamî olan bir gelenektir. Kanaatimizce, tarîkat silsilelerinden asırlarca önce ortaya çıkan hadis ilmindeki isnad geleneğinin, tarîkatlardaki silsile anlayışına etkisi olduğu söylenebilir. Ancak, tarîkatlardaki silsile, manevî bereketin şeyhten şeyhe aktarılması yönüyle, sadece rivayet edilen hadis metninin aktarılmasına dayalı hadis isnadından ayrılmaktadır. Anlaşılacağı üzere, silsile ile isnad arasında şeklî bir benzerliğe rağmen, muhteva ve fonksiyon açısından da birbirinden farklı oldukları unutulmamalıdır.

Bu tür silsileler, tarîkatların tarih içinde sağlam bir vaziyette var olması açısından önemli bir etkiye sebep olmuştur. Diğer bir ifadeyle tarîkatın yozlaşması ve bozulması önlenmiş, aidiyet konusunda tarîkat mensuplarına yol göstermiştir.

e. İcâzet

Tarîkat şeyhleri ve tasavvuf mensupları, zaman içerisinde liyâkatı olmayan ve seyr ü sülûk görmemiş nâ-ehil insanların şeyhlik iddiasına kalkışmalarını önlemek için, bir de icâzet zorunluluğu getirdiler. İcâzet, şeyhlerin mürid yetiştirmek üzere ehliyetini ispatlamış ve seyr ü sülûkunu tamamlamış olan mensuplarına verdikleri yazılı veya şifahî izindir. Eğer verilen izin yazılı belgeyle kayıt altına alınmışsa, o belgeye "İcâzetnâme" adı verilir. XVII. Yüzyıldan sonra şeyhliklerin babadan oğula geçmesi sebebiyle, tasavvufî eğitimin belli bir düşüş kaydetmesi, tekke şeyhlikleri için "İcâzetnâme" aranması sonucunu doğurmuştur.

|

Şeyhten icâzet alan sâlik “halîfe” sayılır, tekke açmasına izin verilirdi. (Yılmaz, 2010, 322).

İcâzet de, aynı silsile gibi tarîkatların tarih içinde kendi otokontrolunu yapmasına yardımcı olmuştur.